

Η διδασκαλία της ιστορίας στον γερμανόφωνο χώρο

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

GUNNAR HERING

ΥΠΑΡΧΟΥΝ στον γερμανόφωνο χώρο διάφορα μοντέλα διδασκαλίας της νεότερης ιστορίας. Στην Αυστρία τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά από τη Γερμανία. Επειδή στη Γερμανία η παιδεία είναι υπόθεση των ομόσπονδων κρατιδίων, διαφέρει η νομοθεσία από κρατίδιο σε κρατίδιο, και τα διαφορετικά αυτά πλαίσια υλοποιούν και συμπληρώνουν τα πανεπιστήμια. Ένα όμως είναι το κοινό σημείο, κι εδώ νομίζω διαφέρει ριζικά η διδασκαλία της ιστορίας στον γερμανόφωνο χώρο από τα δεδομένα στην Ελλάδα. Η ιστορία εκεί διδάσκεται ως αυτοτελής κλάδος, ενώ εδώ αποτελεί τμήμα μεγαλύτερου διδακτικού προγράμματος. Αυτό δεν σημαίνει ότι στον γερμανόφωνο χώρο μπορεί κανείς να σπουδάσει μόνο ιστορία. Πάντοτε ο φοιτητής σπουδάζει παράλληλα και έναν δεύτερο κλάδο. Κάποτε ήταν καθιερωμένο να έχει έναν κύριο κλάδο και δύο δευτερεύοντες, σήμερα επικρατεί περισσότερο το μοντέλο των δύο κλάδων – έναν κύριο κι έναν δεύτερο κύριο κλάδο.

Αυτές όμως είναι τεχνικές λεπτομέρειες. Σημασία έχει – και σ' αυτό θέλω να επιμείνω – ότι οι ιστορικές σπουδές αποτελούν αυτοτελή κλάδο. Συνεπώς, η διδασκαλία και η οργάνωση των σπουδών υπακούουν σε κάποια επιστημονική δεοντολογία. Δηλαδή, ο φοιτητής που αρχίζει να σπουδάζει ιστορία, είτε ως πρώτο είτε ως δεύτερο κλάδο, θα πρέπει στην πρώτη φάση των σπουδών του (διότι διαιρείται σε δύο βασικές ενότητες η φοίτηση), δηλαδή στα πρώτα τέσσερα εξάμηνα, να παρακολουθήσει τα λίγα υποχρεωτικά μαθήματα που έχουμε – αλλά αυτά είναι υποχρεωτικά – δηλ. να παρακολουθήσει τα προπαρασκευαστικά, θα έλεγα, σεμινάρια, στα οποία διδάσκεται η εισαγωγή στην επιστήμη, στα οποία μύεται στα προβλήματα της επιστημονικής εργασίας και σε προβλήματα επιστημολογικά, και προπαντός μαθαίνει να αντιμετωπίζει προβλήματα, κυρίως πρακτικά, της έρευνας. Γι' αυτό και τα προσεμινάρια, όπως τα λέμε, γίνονται με κάποιο θέμα. Το συγκεκριμένο αυτό θέμα το μελετάμε με τους φοιτητές, όχι κυρίως με ερευνητικό σκοπό, όπως γίνεται στα σεμινάρια για προχωρημένους, αλλά για να είναι πιο παραστατική η μεθοδολογική διδασκαλία. Αρχίζουμε με τα καθαρά πρακτικά ζητήματα: πώς συγκεντρώνεις βιβλιογραφία, πού τη βρίσκεις, πώς δουλεύεις συστηματικά γι' αυτό το θέμα, πώς ερευνάς ή πώς πληροφορείσαι, ποια εγχειρίδια και ποιες ειδικές μελέτες υπάρχουν, βάζουμε τους φοιτητές να κάνουν συγκριτικές εργασίες. Δηλαδή, από τη μια συνάντηση ως την άλλη, κάθε βδομάδα, πρέπει ο φοιτητής να μελετήσει

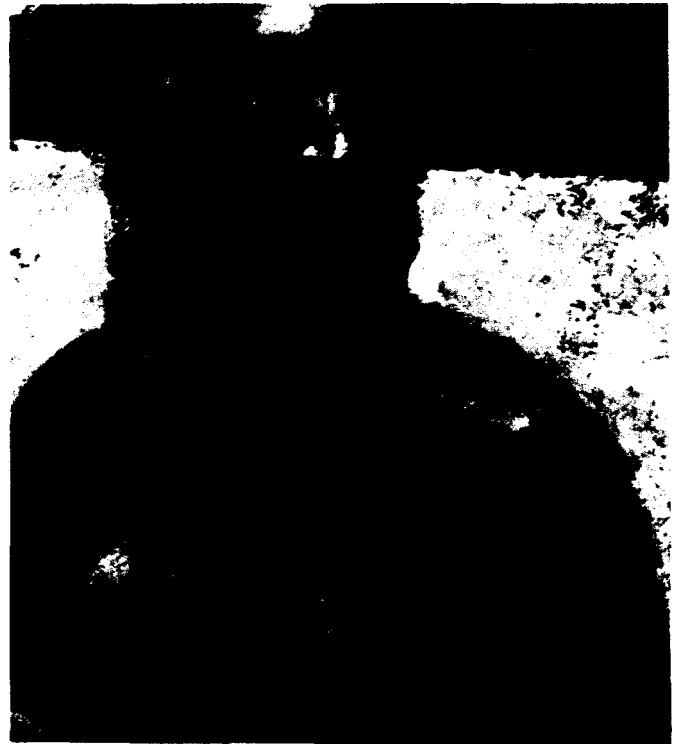

κάτι σχετικά μ' αυτά τα μεθοδολογικά ζητήματα. Όταν έχει αποπερατώσει αυτά τα προπαρασκευαστικά ή τα εισαγωγικά σεμινάρια, έχει το δικαίωμα να μπει σ' ένα σεμινάριο προχωρημένων.

Όσον αφορά ακόμα τα εισαγωγικά σεμινάρια, διαφέρουν τα μοντέλα από πανεπιστήμιο σε πανεπιστήμιο. Π.χ. στο Göttingen, ο φοιτητής έπρεπε να παρακολουθήσει εισαγωγικά σεμινάρια για την αρχαία, τη μεσαιωνική και τη νεότερη ιστορία – τρία δηλαδή. Αλλού αρκούν δύο, μεσαιωνική και νεότερη ιστορία, ή αρχαία και μεσαιωνική – ανάλογα με το μοντέλο και τους εναλλακτικούς συνδυασμούς που επιλέγει ο φοιτητής.

Παράλληλα προσφέρονται βέβαια οι παραδόσεις, και, όσον αφορά αυτές, βλέπω μια αρκετά μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο γερμανικό μοντέλο και το ελληνικό. Βέβαια και εμείς παραδίδουμε μαθήματα που αφορούν μια ολόκληρη εποχή ή ένα πολύ μεγάλο πρόβλημα – π.χ. η κοινωνία στον Μεσαίωνα ή εισαγωγή στη νεότερη ιστορία. Ενώ όμως αυτού του είδους τα μαθήματα στην Ελλάδα είναι ο κανόνας, σ' εμάς αποτελούν μονάχα το ένα σκέλος του προγράμματος. Πολλές άλλες παραδόσεις – μιλάω για παραδόσεις τώρα και όχι για ειδικά σεμινάρια –, που προσφέρονται εκεί και δεν προσφέρονται στην Ελλάδα καθόλου, έχουν πιο ειδικό χαρακτήρα ή, αν δεν είναι ειδικά και είναι πιο γενικά, επικεντρώνονται ωστόσο σ' ένα πρόβλημα. Κι αυτό θέλω να τονίσω, ότι ο φοιτητής και έξω από τα σεμινάρια αντιμετωπίζει πολύ πιο συχνά τους προβληματισμούς. Ένας καθηγητής, δηλαδή, μπορεί να παραδώσει μάθημα, π.χ., για την ιστορία της εκβιομηχάνισης της Αγγλίας ή για την ιστορία του σκωτσέζικου δικαίου ή για την ιστορία των γαλικών πόλεων, και στο μάθημα αυτό θα αναπτύξει τα ειδικά μεθοδολογικά ζητήματα, θα ασχοληθεί με αμφισβητούμενα ζητήματα, με την ιστοριογραφία, με διάφορους τρόπους προσέγγισης και ανάλυσης κ.λπ. Κάτι άλλο που έχει σημασία, και πρέπει να το πω, είναι ότι νεότερη ιστορία σημαίνει πάντα νεότερη παγκόσμια ιστορία. Δηλαδή, και στις εξετάσεις π.χ. της νεότερης ιστορίας, οι φοιτητές έχουν να αντιμετωπίσουν ερωτήσεις που θα αφορούν τη νεότερη ιστορία της Ευρώπης, αλλά και της Αμερικής ή της Ασίας. Η γερμανική ιστορία είναι μονάχα ένα τμήμα της νεότερης ιστορίας.

Το ιδεολογικό υπόβαθρο της οργάνωσης των σπουδών δεν παραπέμπει λοιπόν στην εθνική ταυτότητα, αλλά σε κάποια άλλη ευρύτερη ταυτότητα. Το ευρύ αυτό πλαίσιο ιστορικών σπουδών είναι άλλωστε απαραίτη-

το και για το λόγο ότι οι περισσότεροι φοιτητές, όταν πάρουν το πτυχίο τους, θέλουν να διοριστούν στα γυμνάσια. Εκεί όμως δεν διδάσκεται μόνο η γερμανική ιστορία. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να εφοδιάζονται και στο πανεπιστήμιο ανάλογα.

Αυτό είναι το ένα: 'Ότι υπάρχει η νεότερη ιστορία, και μελετούνται πολύ περισσότερο τα προβλήματα, και τα μαθήματα αφορούν περισσότερο προβλήματα παρά χώρες συγκεκριμένες ή μοντέλα θεώρησης της ιστορίας που ακολουθούν το εθνικό κράτος. Ήδη από τα δικά μου φοιτητικά χρόνια, είναι καθιερωμένα μαθήματα για τα προβλήματα του πολιτισμού, π.χ. της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, και διδάσκονται και μελετούνται μάλιστα συγκριτικά. Επίσης τα προβλήματα της εκβιομηχάνισης, του εκσυγχρονισμού, προβλήματα κοινωνικά, προβλήματα εξωτερικής πολιτικής. Το ίδιο συμβαίνει βέβαια και στα σεμινάρια. Θα αναφερθώ σε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα από το Göttingen. Έως το 4ο εξάμηνο έπρεπε να έχει περάσει κανείς τα εισαγωγικά σεμινάρια για τα οποία μίλησα, αλλά και να τεκμηριώσει ότι ξέρει να διαβάζει (όχι να μιλά) αγγλικά και γαλλικά – και βέβαια λατινικά, τα οποία χρειάζονται για τη μεσαιωνική ιστορία. Αυτό είναι απαραίτητο για διάφορους λόγους. Εφόσον ο χαρακτήρας των σπουδών είναι τέτοιος που να καλύπτει τη νεότερη ιστορία γενικότερα, πρέπει ο φοιτητής να ασχολείται και με τη γαλλική, την αγγλική, την ιταλική και την αμερικανική ιστορία, και θα πρέπει να είναι σε θέση να διαβάζει πηγές και βιβλιογραφία στις γλώσσες αυτές. Εκτός απ' αυτό όμως, ακόμη κι αν θέλει να ειδικευτεί στη γερμανική ιστορία, υπάρχει μια τεράστια βιβλιογραφία στα αγγλικά και στα γαλλικά. Τη γερμανική ιστορία δεν την ερευνούν μόνο οι Γερμανοί, όπως και τη νεοελληνική ιστορία δεν την ερευνούν μόνο οι Έλληνες. Υπάρχουν σ' όλο τον κόσμο κέντρα ερευνών, δάσκαλοι και ερευνητές.

Δεν είναι δυνατόν να πάρει κανείς το πτυχίο του και να βγει ιστορικός χωρίς να ξέρει ξένη γλώσσα. Και όχι μόνο το πτυχίο δεν μπορεί να πάρει, αλλά στα περισσότερα πανεπιστήμια δεν μπορεί να περάσει το 4ο εξάμηνο. Κι αυτό γιατί, ύστερα από τα δύο πρώτα χρόνια, κλείνει ο πρώτος κύκλος των σπουδών και αρχίζει ο δεύτερος κύκλος, που αποσκοπεί σε κάποια εξειδίκευση, αποσκοπεί στο να ασχοληθεί ο φοιτητής περισσότερο με την έρευνα, να συνεργαστεί σε σεμινάρια με άλλους κ.λπ., οπότε πρέπει να έχει αυτά τα βασικά εφόδια: βασικές μεθοδολογικές γνώσεις, βασικές γνώσεις μεσαιωνικής και νεότερης ιστορίας, και ακόμη πρέπει να ξέρει αυτές τις γλώσσες. Αυτό συνιστάται άλλωστε και για πρακτικούς λόγους, διότι ο φόρτος εργασίας στη δεύτερη φάση αυξάνει. Όταν λοιπόν δεν ξέρει να διαβάσει γαλλική ή αγγλική βιβλιογραφία, ο φοιτητής δυσκολεύεται να παρακολουθήσει τα μαθήματα. Δεν μπορεί να συνεργαστεί σωστά στον δεύτερο κύκλο των σπουδών.

Με το σύστημα των δύο (ή τριών) κλάδων που παρακολουθεί ο φοιτητής, προκαλείται και καλλιεργείται και το ενδιαφέρον για διεπιστημονικά ζητήματα. Ορισμένοι κανονισμοί προβλέπουν άλλωστε πως ορισμένοι συνδυασμοί είναι υποχρεωτικοί και άλλοι αποκλείονται, π.χ. αποκλείεται να συνδυάσει κάποιος τρεις ιστορικούς κλάδους. Αν έχει, π.χ., σαν κύριο κλάδο τη νεότερη ιστορία,

μπορεί να πάρει έναν δεύτερο ιστορικό –ας πούμε μεσαιωνική ιστορία ή αρχαία ιστορία– για δευτερεύοντα κλάδο, αλλά δεν μπορεί να συνδυάσει τρεις ιστορικούς κλάδους. Πρέπει αναγκαστικά να πάρει μια άλλη επιστήμη: φιλολογική, πολιτικές επιστήμες, κοινωνιολογία, κλασική φιλολογία, ανάλογα με τις προτιμήσεις του και με το στόχο της εξειδίκευσης. Στο επίπεδο των φοιτητών, δηλαδή, λειτουργεί η διεπιστημονικότητα, τουλάχιστον με την έννοια ότι σπουδάζει το λιγότερο δύο διαφορετικούς κλάδους.

Τώρα, στο επίπεδο της διδασκαλίας, εξαρτάται βέβαια από τους διδάσκοντες κατά πόσον οι ίδιοι είναι σε θέση να παρουσιάσουν, τουλάχιστον, διεπιστημονικούς προβληματισμούς. Βέβαια η απαίτηση και από τους φοιτητές και οι απαιτήσεις που διαμορφώνονται στον επιστημονικό διάλογο ανάμεσα στους ερευνητές είναι τέτοιες που ευνοούν και προωθούν διεπιστημονικούς προβληματισμούς και τη συγκριτική ή διεπιστημονική σκέψη. Άλλωστε είναι πάρα πολύ συχνό φαινόμενο στον γερμανόφωνο χώρο, να κάνουν δύο καθηγητές διαφορετικών κλάδων ένα κοινό σεμινάριο. Εγώ π.χ. στο Göttingen έχω κάνει με το συνάδελφο της σλαβολογίας ένα κοινό σεμινάριο για το πρόβλημα «Ιστορία και λογοτεχνία». Στη Βιέννη έχω κάνει με το συνάδελφο της τουρκολογίας ένα κοινό σεμινάριο για την ιστορία των εξισλαμισμών. Αυτά τα κοινά σεμινάρια είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Όταν δεν γίνονται, νομίζω ότι ο λόγος είναι περισσότερο η έλλειψη χρόνου στους κλάδους στους οποίους σπουδάζουν πολλοί φοιτητές. Για έναν καθηγητή π.χ. της αγγλικής φιλολογίας, που έχει εκατοντάδες φοιτητές και εξετάσεις κ.λπ., είναι πολύ δύσκολο να δώσει δύο ώρες απ' το πρόγραμμά του για να συνεργαστεί με άλλον – και παρά ταύτα, γίνεται. Αλλά πολύ πιο εύκολα γίνεται βέβαια στους κλάδους όπου είναι λιγότεροι οι φοιτητές.

Θα ήθελα να κάνουμε και μια άλλη διευκρίνιση. Στη Γερμανία, συγκεκριμένα, έχουμε δύο διαφορετικά πτυχία: το ένα πτυχίο είναι το κρατικό, το οποίο δίνει το δικαίωμα στον κάτοχό του να διδάσκει στο γυμνάσιο. Το άλλο πτυχίο είναι το ακαδημαϊκό. Το κρατικό πτυχίο μπορεί να το αποκτήσει κανείς μόνο για τους κλάδους που διδάσκονται στα σχολεία. Πρέπει να πω, βέβαια, πως στο γερμανικό γυμνάσιο δεν υπάρχει ο «φιλόλογος», ο οποίος διδάσκει και αρχαία και μεσαιωνική και νεότερη φιλολογία, ιστορία και γεωγραφία, και όταν αρρωσταίνει και κάποιος συνάδελφος θα κάνει ίσως και φυσική ιστορία. Ο ιστορικός διδάσκει ιστορία στο γυμνάσιο. Αν κάποιος έχει σπουδάσει, π.χ., ιστορία και κλασική φιλολογία, θα διδάσκει στο γυμνάσιο ιστορία, λατινικά και αρχαία ελληνικά. Αν έχει σπουδάσει ιστορία και αγγλικά, θα διδάσκει αγγλικά και ιστορία. Συνεπώς, σε όλα τα μαθήματα του γυμνασίου αντιστοιχεί μία πανεπιστημιακή παιδεία, η οποία κλείνει μ' ένα κρατικό πτυχίο. Στους άλλους κλάδους, όπως π.χ. τουρκολογία, αραβική φιλολογία, νεοελληνικές σπουδές, εθνολογία, παίρνει κανείς το ακαδημαϊκό πτυχίο, δηλαδή ένα πτυχίο για το οποίο το κράτος δεν επηρεάζει καθόλου τις απαιτήσεις που έχουν οι εξεταστές, ενώ στις εξετάσεις για το κρατικό πτυχίο υπάρχει βέβαια κάποια κρατική επίβλεψη. Όποιος θέλει να γίνει καθηγητής στη μέση εκ-

παιδείωση, πρέπει να έχει το κρατικό πτυχίο, αλλά το πτυχίο αυτό θεωρείται βέβαια ισάξιο με το ακαδημαϊκό πτυχίο σ' όλες τις άλλες σταδιοδρομίες. Στη μέση εκπαίδευση χρειάζεται απαραίτητα το κρατικό πτυχίο για το λόγο ότι απαραίτητα ο φοιτητής παρακολουθεί και αρκετά μαθήματα παιδαγωγικής. Στον δεύτερο κύκλο των σπουδών μάλιστα μπορεί να είναι το 1/4 έως το 1/3 των μαθημάτων, και κατά τη διάρκεια των σπουδών πρέπει να παρακολουθήσει μαθήματα σ' ένα γυμνάσιο και να συνεργαστεί με καθηγητές εκεί, για να εξοικειωθεί με τα προβλήματα της διδασκαλίας. Αυτές τις υποχρεώσεις δεν τις αντιμετωπίζει εκείνος που αποσκοπεί στο ακαδημαϊκό δίπλωμα. Μπορεί, δηλαδή, ακόμα και στους σχολικούς κλάδους, και στην ιστορία συγκεκριμένα, να αποκτήσει το ακαδημαϊκό δίπλωμα, οπότε απαλλάσσεται απ' όλα τα παιδαγωγικά, αλλά δεν μπορεί μετά να διοριστεί σε γυμνάσιο.

Όσοι όμως επιλέγουν το κρατικό δίπλωμα προσανατολίζονται από πολύ νωρίς στις σπουδές τους προς τη διδασκαλία στο γυμνάσιο. Η συμπεριφορά αυτών των φοιτητών ως προς την επεξεργασία επιστημολογικών ζητημάτων και ως προς την παραγωγή της ιστορικής γνώσης δεν είναι συνήθως διαφορετική. Βέβαια πρέπει να πούμε ότι και στον γερμανόφωνο χώρο ένα ποσοστό μεγαλύτερο ή μικρότερο των φοιτητών, στους «μαζικούς» όπως λέμε κλάδους, αδιαφορεί για την επιστήμη, για τα προβλήματά της, ακόμη και γι' αυτά που θεωρούν οι ίδιοι απαραίτητα να μάθουνε. Μερικοί έχουν σκοπό να αποκτήσουν ένα χαρτί, και το αποκτούν για βιοπορισμό κι όχι γιατί τους ενδιαφέρει ιδιαίτερα η επιστήμη που σπουδάζουν. Αλλά δεν νομίζω ότι είναι και πάρα πολύ μεγάλο το ποσοστό αυτό. Εν πάση περιπτώσει, ένα θέλω να πω, ότι δεν διαφέρει η συμπεριφορά των φοιτητών που από νωρίς αποσκοπούν στο κρατικό πτυχίο από εκείνους που αποσκοπούν στο ακαδημαϊκό δίπλωμα. Και τούτο γιατί όσοι παρακολουθούν τα μαθήματα για το κρατικό πτυχίο δεν σημαίνει ότι είναι αποφασισμένοι οπωσδήποτε να διοριστούν στο γυμνάσιο. Απλώς δεν θέλουν να αποκλείσουν και αυτή τη δυνατότητα: αν δεν βρουν τίποτε άλλο, μπορούν να γίνουν καθηγητές σε γυμνάσιο. Το ακαδημαϊκό δίπλωμα ανοίγει πολύ λίγες πόρτες. Όποιος το επιλέγει, πρέπει να έχει πιθανότητες να εξελιχθεί σε ερευνητή, ή πρέπει να έχει επαγγελματικούς στόχους έξω από το γυμνάσιο. Οι απαιτήσεις που αντιμετωπίζει ο καθηγητής της μέσης εκπαίδευσης στο γυμνάσιο είναι πάρα πολύ μεγάλες, γιατί τα παιδιά είναι ανήσυχα, θέτουν ερωτήματα, θέτουν, π.χ., το ερώτημα πώς είναι δυνατόν να έχουν γίνει τα εγκλήματα για τα οποία διαβάζουμε στις εφημερίδες, ρωτούν γιατί η Γερμανία είναι χωρισμένη στα δύο. Κι από κει και πέρα θέτουν και γενικότερα προβλήματα: Γιατί να μάθουμε ιστορία, τι είναι ο άνθρωπος, πώς εξελίσσεται ένας πολιτισμός. Δηλαδή, ο καθηγητής διαρκώς αντιμετωπίζει —και μου το λένε παλιοί μου μαθητές που διορίστηκαν στα γυμνάσια— βασικά ερωτήματα, βασικές απορίες. Τους μαθητές δεν τους απασχολεί το ζήτημα γιατί ο Ναπολέων έχασε, ας πούμε, τη μάχη της Μόσχας, και ποιος «ήρωας» έχασε τη ζωή του πολεμώντας εναντίον του. Οι μαθητές εκδηλώνουν βασικές απορίες, προβλήματα προσανατολισμού, το πρόβλημα πώς να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα.

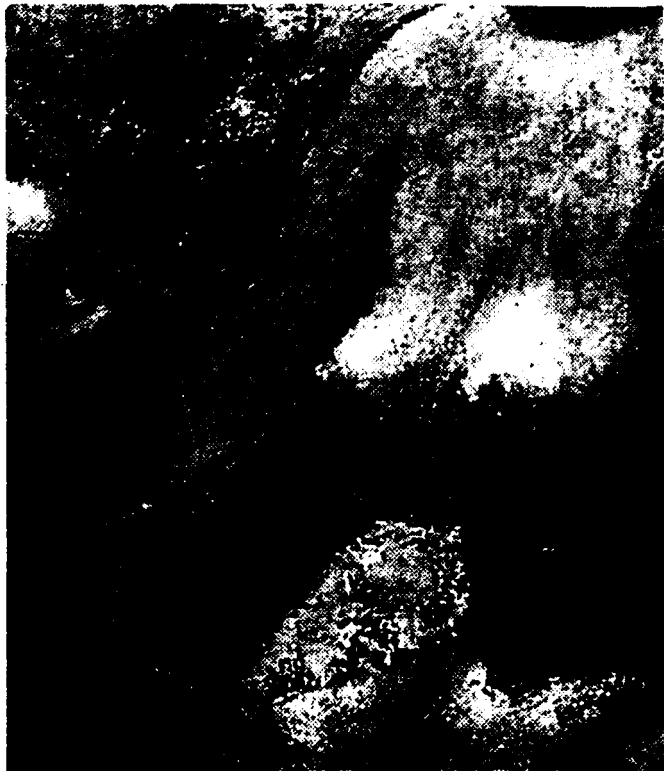
Δηλαδή, ο καθηγητής της ιστορίας στο γυμνάσιο, όταν θέλει, διατηρεί την ταυτότητα του διανοούμενου. και νομίζω ότι αυτοί που τη διατηρούν είναι εκείνοι οι καθηγητές που διακρίνονται στα γυμνάσια. Μπορεί να είσαι επιστήμονας και να δουλεύεις στη μέση εκπαίδευση. Άλλωστε είναι πολλοί οι καθηγητές στα γυμνάσια που και ερευνούν και δημοσιεύουν. Και αυτοί, από όσο μπορώ να ξέρω, έχουν, όπως είναι φυσικό, μεγάλη απήχηση στη μέση εκπαίδευση. Γιατί ένας καθηγητής που δεν έχει ενδιαφέρον για τον κλάδο του, δεν μπορεί να κάνει τα παιδιά να ενδιαφέρονται.

Τις παρατηρήσεις αυτές θα ήθελα να συμπληρώσω όσον αφορά τις νεοελληνικές σπουδές, με την ευρύτερη έννοια του όρου. Φιλολογικά ή ιστορικά μαθήματα παραδίδονται σε διάφορα πανεπιστήμια στον γερμανόφωνο χώρο. Το πρόβλημα είναι τούτο: Ότι δεν υπάρχουν παντού οργανικές θέσεις ούτε συγκροτημένοι κλάδοι νεοελληνικών σπουδών. Δηλαδή τυχαίνει ένας επιμελητής, ένας λέκτορας, ένας καθηγητής, να έχει ενδιαφέροντα προς αυτή την κατεύθυνση και, όσο αυτός είναι στο πανεπιστήμιο και υπηρετεί, να διδάσκει π.χ. νεοελληνική φιλολογία, όσο του το επιτρέπει άλλες υποχρεώσεις, και μετά φεύγει ή μετατοπίζει τα ενδιαφέροντά του, γιατί, όπως είπαμε, νεότερη ιστορία διδάσκεται σε όλο το εύρος και κάποιος που ασχολείται δέκα χρόνια με γαλλική ιστορία, μπορεί αργότερα να μελετήσει παράλληλα φαινόμενα, π.χ. στη σουηδική και γερμανική ιστορία. Το ίδιο συμβαίνει πολλές φορές με τις νεοελληνικές σπουδές. Σε πολλά πανεπιστήμια διδάσκεται στα προαιρετικά μαθήματα η νεοελληνική γλώσσα. Σε δυο τρία πανεπιστήμια διδάσκεται συστηματικά η νεοελληνική φιλολογία και γλωσσολογία. Μόνο στη Βιέννη υπάρχει ένα ινστιτούτο όπου η νεοελληνική ιστορία και φιλολογία διδάσκεται σ' αυτή την έκταση και ως αυτοτελής κλάδος,

ενώ στα άλλα πανεπιστήμια τα μαθήματα για νεοελληνικά προβλήματα, αν προσφέρονται, εντάσσονται σε άλλα πλαίσια, π.χ. στα πλαίσια της ιστορίας της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ή στα πλαίσια της βαλκανικής ιστορίας. Αλλού υπάρχουν άνθρωποι που διδάσκουν πολιτικές επιστήμες και ενδιαφέρονται για τα ελληνικά πράγματα. Στο μέτρο που το πρόγραμμα των σπουδών τους το επιτρέπει, προσφέρουν και μαθήματα για σύγχρονα προβλήματα της Ελλάδας.

Αρκετοί φοιτητές, και προπαντός απόφοιτοι ελληνικών πανεπιστημίων, έρχονται στο εξωτερικό για να συ-

μπληρώσουν τις σπουδές τους, με σκοπό να κάνουν κι ένα διδακτορικό. Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά είναι πολλές φορές μεγάλη και προκύπτει από την ανεπαρκή προπαίδειά τους. Διότι έχουν, απ' τη μια μεριά, μια αρκετά πλατιά παιδεία, ξέρουν κάτι από την αρχαία ιστορία, ξέρουν λίγα αρχαία ελληνικά, ξέρουν λίγο απ' όλα, αλλά κατ' αρχήν μόνον ελληνικά πράγματα. Δηλαδή έρχονται στο εξωτερικό με αρκετές οικονομικές θυσίες, με μια υποτροφία πολύ περιορισμένης διάρκειας, για δυο τρία χρόνια, θέλουν να κάνουν ένα ντοκτορά, και γνωρίζουν μόνον ελληνικά φαινόμενα. Και θέλουν τώρα να κάνουν μια εργασία, για ένα πρόβλημα λογοτεχνίας ή νεοελληνικής ιστορίας, και δεν έχουν ιδέα από ευρωπαϊκή ιστορία. Δηλαδή δεν μπορούν καν να μελετήσουν τα παράλληλα φαινόμενα, ούτε καν να εξετάσουν το ευρωπαϊκό περιβάλλον ως εξωγενή παράγοντα ελληνικών, ελλαδικών διαδικασιών. Ή έρχονται με προκαταλήψεις ή ελλιπείς γνώσεις. Παράλληλα με την εξειδίκευση στα νεοελληνικά προβλήματα και παράλληλα με την έρευνά τους, που έχει στόχο να καταλήξει στη συγγραφή μιας διατριβής, πρέπει να κάνουν και βασικές σπουδές. Να παρακολουθήσουν δηλαδή ένα εισαγωγικό σεμινάριο γενικής νεότερης ιστορίας, όπου μαθαίνουν α-

κόμη ποια εγχειρίδια υπάρχουν, ποια μεθοδολογικά προβλήματα αντιμετωπίζει ο ερευνητής κ.λπ. Να κάνουν δηλαδή όλα αυτά στον δεύτερο κλάδο, που οι δικοί μας φοιτητές έχουν όλη την άνεση του χρόνου να το κάνουν στην αρχή των σπουδών τους. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Ακόμη και ως προς τα ίδια τα ελληνικά προβλήματα δεν έχουν τη σωστή επιστημονική κατάρτιση. Έχουν πολλές σκόρπιες γνώσεις, όπως αναπαράγονται και εξετάζονται στην Ελλάδα, αλλά οι περισσότεροι δεν έχουν παρακολουθήσει ούτε ένα εισαγωγικό σεμινάριο. Δεν ξέρουν την ελληνική βιβλιογραφία, δεν ξέρουν να ερευνούν. Τους δίνεις ένα βιβλίο και τους λες, πες μου στην άλλη συνάντηση ποιες είναι οι βασικές θέσεις και η μέθοδος του συγγραφέα, και προσπάθησε να εντάξεις αυτό το βιβλίο στην εξέλιξη της συζητήσεως για το θέμα αυτό στην επιστήμη. Λοιπόν, πολλοί δεν μπορούν να το κάνουν, είναι αμήχανοι. Θα σου παρουσιάσουν μια συγκεφαλαίωση του κάθε κεφαλαίου και, αν έχουν όρεξη για δουλειά, θα το κάνουν με πολλή επιμέλεια, αλλά από κει και πέρα δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα με τον επιστημονικό προβληματισμό. Εξαιρούνται βέβαια εκείνοι που ήδη στην Ελλάδα προσπάθησαν και κατάφεραν να εξοικειωθούν με προβλήματα γενικότερα, με προβλήματα επιστημολογικά κ.λπ. Αυτό οφείλεται βέβαια και στην προσωπική πρωτοβουλία, οφείλεται σε τυχαίες περιστάσεις: κάποιος συγγενής, κάποιος φίλος, κάποιος καθηγητής τους μύησε ή τους προέτρεψε ν' ασχοληθούν μ' αυτά – αλλά λείπει η συστηματική παιδεία σ' αυτό τον τομέα. Κι αυτή είναι η δυσκολία μας, και χρειάζεται πολύ μεγάλη ελαστικότητα, διότι εγώ όταν κάνω μάθημα τυχαίνει πολλές φορές να έχω στο ακροατήριο Αυστριακούς φοιτητές που είναι αρχάριοι και σπουδάζουν κι έναν άλλο κλάδο, και μεταπτυχιακούς φοιτητές από την Ελλάδα που υστερούν στην προπαίδεια της έρευνας.

Ίσως μπορώ να προσθέσω και μια πρόταση. Όσοι ενδιαφέρονται για μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, καλά θα κάνουν από νωρίς, ήδη απ' την Ελλάδα, όσο μπορούν και όσο τους το επιτρέπουν οι συνθήκες – δηλαδή τα πρόσωπα που διδάσκουν στο πανεπιστήμιο, τα βιβλία που βρίσκονται στις βιβλιοθήκες –, να προσπαθούν μόνοι τους να ξεπεράσουν ορισμένους περιορισμούς. Κατ' αρχάς να μελετούν πολύ περισσότερο ευρωπαϊκή και παγκόσμια ιστορία ή λογοτεχνία. Και, δεύτερον, να φροντίζουν και να μελετούν περισσότερο γενικά προβλήματα, μεθοδολογικά, επιστημολογικά, θεωρητικά. Μπορεί να μην προσφέρονται συστηματικά μαθήματα στο πανεπιστήμιο και όχι στο χρόνο που πρέπει, δηλαδή στην αρχή των σπουδών, υπάρχουν όμως και μεταφρασμένα βιβλία. Δηλαδή όταν κάποιος θέλει και επιδιώκει να μάθει κάτι, βρίσκει και στην Ελλάδα κάποιο βιβλίο, κάποιο κείμενο, κάποιο περιοδικό. Προπάντων υπάρχουν και οι άνθρωποι που μπορούν να το υποδείξουν, για να πάρει κανείς μια ιδέα, για ποια προβλήματα συζητούν αλλού, υπάρχουν οι επιστήμονες, οι λίγοι έστω (λίγοι είναι αυτοί παντού), που μπορούν και οδηγούν τη σκέψη του φοιτητή πέρα από τα όρια κούφινων ιστορικών παραστάσεων, πέρα από τα όρια στενών διδακτικών και ερευνητικών προγραμμάτων και πέρα από τη ρητορεία και την αυταρέσκεια των κλειστών κύκλων. □

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

